

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
-обавезна садржина- свака рубрика мора бити попуњена

(сви подаци уписују се у одговарајућу рубрику, а назив и место рубрике не могу се мењати или изоставити)

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовео комисију 18. 3. 2016. Наставно научно веће Филозофског факултета у Новом Саду</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>Др Золтан Ђере, редовни професор за ужу научну област Историја модерног доба, 5. 3. 2015. Филозофски факултет у Новом Саду - председник комисије</p> <p>Др Милош Јагодић, ванредни професор за ужу научну област Историја модерног доба, 7. 6. 2013. Филозофски факултет у Београду - члан комисије</p> <p>Др Бранко Бешлин, редовни професор за ужу научну област историја модерног доба, 29. 5. 2014, Филозофски факултет у Новом Саду - ментор</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Филип, Жарко, Крчмар</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 28. 12. 1984., Зрењанин, Србија</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив Филозофски факултет у Новом Саду, Дипломске академске студије Историје, Дипломирани историчар-мастер</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија 2010, Докторске академске студије историје</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране:</p>

6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

**III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Торонталска Жупанија 1860-1918.**

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Дисертација је обима 444 стране основног текста и напомена а поред тога садржи и 1 мапу, 8 илустрација и 4 табеле. Материја је презентована у 11 поглавља од којих 8 представљају тежиште излагања и организована су по тематско-хоронолошком принципу а потом је применом истог методолошког поступка у оквиру сваког од њих извршена подела на мање целине. **1. УВОД** (стр. 1-8). **2. ИЗВОРИ** (стр. 8-71): Архивска грађа, Библиотечка грађа историјског архива Зрењанин; Торонталска жупанија у мађарској историографији; Торонталска жупанија у српској историографији; Штампана; Књижевна дела; Торонталска жупанија у музејским збиркама; **3. ХРОНОЛОШКИ И ПРОСТОРНИ ОКВИРИ** (с. 71-80): Периодизација Торонталске жупаније; Просторни оквири жупаније – границе, површина и географски положај; Рељеф, клима вегетација. **4. ОРГАНИЗАЦИЈА ВЛАСТИ** (с. 80-110): Устројство жупанијске администрације; Административна подела Жупаније до 1860. године; Административна подела Жупаније 1860-1918. године; Територијална проширења; Главни жупанијски центри и насеља. **5. СТАНОВНИШТВО** (110-127): Пописи становништва; Међунационални односи и мађаризација; Друштвена структура. **6. ТОРОНТАЛСКА ЖУПАНИЈА ДО 1860. ГОДИНЕ** (с. 127-160): Од првог помена до турског освајања Баната (1326-1552); Од турског освајања до Тамишког Баната (1552-1718); Тамишки Банат (1718-1779); Прва обнова Торонталске жупаније (1779-1848); Револуција 1848/49.; Доба апсоолутизма: Војводство Србија и Тамишки Банат (1849-1860). **7. ТОРОНТАЛСКА ЖУПАНИЈА 1860-1918** (с. 160-366): Обнова Жупаније и „Време нестабилности“ (1861-1918); Хертелендијева ера: златно доба Торонталске жупаније (1874-1891); Ронаијево доба: зенит Торонталске жупаније (1902-1914); Први светски рат и крај Торонталске жупаније; Торонталско наслеђе у југословенској држави. **8. ПРИВРЕДА** (с. 366-378): Пољопривреда; Трговина; Занатство и индустрија; Саобраћај; Финансије. **9. ПРОСВЕТНЕ ПРИЛИКЕ И КУЛТУРНИ ЖИВОТ** (с.378-396): Школство; Зачеци културног живота: позориште, књижаре, библиотеке и читаонице; Књижевност; Ликовна уметност; Историографија; Наука; Музика. **10. ЗАКЉУЧАК – SUMMARY- ZUSAMMENFASSUNG** (396-409), **11. ПРИЛОЗИ** (416-440): Списак торонталских великих жупана 1861-1918; Списак торонталских поджупана 1861-1918; Списак скраћеница; Списак илустрација; Списак табела; Коришћени извори и литература.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У *Уводу* је кандидат, како је и уобичајено, систематски предочио значај и сложеност теме, као и методолошка начела којима се руководио при њеној обради - и током истраживачког поступка и током излагања научних резултата. Торонталска жупанија (мађ. *Torontál vármegye*, нем. *Torontaler Comitat*) је територијално-административна област Угарске краљевине чија се територија углавном подударала са оним делом шире географско-историјске територије Баната који је после 1918. ушао у састав Краљевине СХС (Југославије) односно који се данас налази у Србији. Тако, ова дисертација представља, усудили бисмо се да кажемо, крупан искорак у проучавању прошлости Баната која је у српској историографији била, сразмерно значају области, занемарена. Има више разлога за то али један од најважнијих је чињеница да је у питању мултиетничко подручје па његово проучавање изискује од истраживача знање више језика, бар оних којима је говорила већина становништва или који су у различитим раздобљима били у службеној употреби а то су, осим српског, латински, мађарски и немачки. Кандидат се у проучавању усредредио на раздобље 1860-1918., последњу заокружену временску целину у развоју Торонталске жупаније. За појмове специјалистичких историјских истраживања шест деценија је релативно дуг период а задатак је био тим сложенији јер тема није била ограничена на неки од сегмената у развоју овог дела Баната, него је подразумевала свестран приступ.

На основу оног што је речено о великом значају и слабој истражености теме може се објаснити чињеница да је осврт на изворе и литературу прилично опширан (63 странице) и да није дат у *Уводу* него у засебном поглављу. Филип Крчмар је, како се види и из садржаја, акрибично, као нико до сада, изложио стање архивских фондова, музејских збирки, објављене изворе, досадашња достигнућа историографије на српском, мађарском и немачком језику. У свом темељном разматрању дао је, између осталог биографије историчара, мотиве којима су се руководили при истраживању и писању радова о Торонталској жупанији, критички се осврнуо на њихове стручне домете. На овај начин није само попуњена празнина у нашим досадашњи сазнањима, него је будућим истраживачима постављен драгоцен путоказ за даља прегнућа на проучавању политике, економије, културе, друштвених и демографских кретања у Банату – сви ови, до сада запостављени, феномени нису могли бити подробно и до краја истражени у једној дисертацији.

Поглавља *Хронолошки и просторни оквири*, *Организација власти* и *Становништво* представљају тематске целине и оне стоје испред наредна два поглавља у којима је аутор материју изложио дијахроно, у временском следу. То је оправдано јер требало је најпре одговорити на низ питања о којима у српској историографији постоје, празнине, недоречености и недоумице. Торонталска жупанија, као и друге жупаније у Угарској, мењала је кроз историју своје географске границе што је задавало муке истраживачима у покушајима да је територијално дефинишу. Још мање дотакнуто и недовољно експлицитно је у српској историјској науци изложено административно устројство угарских жупанија, и у погледу унутрашњих територијалних подела, и у погледу

хијерархијске структуре и надлежности њихових органа, тј. часника и чиновништва. Разрешење ових питања је још један врло важан научни допринос дисертације Филипа Крчмара. Посебна пажња посвећена је демографским кретањима јер она су у целој Панонији феномен за себе. Овај део Европе је, као мало који други, током целе своје историје представљао отворено миграционо подручје па се и у Торонталској жупанији само у новом веку више пута изменила етничка структура њених житеља. Кретања становништва праћена су на основу разноврсних извора који у нашој историјској науци до сада нису коришћени.

Поглавља *Торонталска жупанија до 1860. године* и *Торонталска жупанија 1860-1918.* су најобимнија у дисертацији и она су, као што је већ поменуто организована на хронолошком принципу односно у њима су, узорном историографском нарацијом, подробно изложена политичка, културна, економска кретања у датом раздобљу. Оно што је важно, збивања у овој области, сагледана су у ширем историјском контексту Угарске и Европе оног времена тако да је постигнута равнотежа између општег и појединачног – неопходан приступ за боље разумевање разматраних појава. То је вредно нагласити јер су збивања у Торонталској жупанији у српској историографији до сада сагледавана углавном из перспективе политичке историје. Притом је највише пажње било посвећивано српском националном покрету, пре свега деловању Светозара Милетића и његових следбеника. Српски национални покрет који је у ово доба досегао и прешао зенит добио је довољно простора али су и други, запостављени, сегменти прошлости Торонталске жупаније извучени из другог плана и научно обрађени. Ово поглавље, као уосталом и претходна и наредна, доноси обиље до сада непознатих података, како у основном тексту тако и у бројним напоменама, Илустрације ради, ту су између осталог и биографски подаци о личностима које су обележиле ову епоху у Банату.

Последња два поглавља, *Привреда* и *Просветно културни живот* сразмерно су мањег обима од претходних. Она су, међутим врло садржајна а кандидат је различите процесе и појединачна догађања из привредног и културног живота већ мање или више обрадио у претходном излагању. У сваком случају, ако имамо у виду недовољну истраженост теме, и у овом одељку, као и у ранијим кандидат се успешно суочио са низом питања од којих би свако понаособ могло да буде дисертацијом односно заслужује да буде предмет још темељније научне обраде. У прилог изреченим похвалама професионалној оспособљености, ширини и дубини научног захвата кандидата, говори и списак извора и литературе. Поред врло обимне необјављене и публиковане архивске грађе чији је преглед изискивао огроман напор и знање латинског, мађарског и немачког језика – и то у њиховим специфичним оновременим канцеларијским варијантама, коришћена је и штампа на тим језицима као и преко стотину наслова монографија и чланака у стручним часописима.

Овом дисертацијом је Филип Крчмар, који је већ објавио самостално једну обимну монографију, једну у коауторству, као и низ чланака у часописима и тематским зборницима, потврдио да је перспективан историчар од кога се у будућности могу очекивати дела највиших научних домета.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у часопису са СЦИ листе односно са листе министарства надлежног за науку када су у питању друштвено-хуманистичке науке. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

Радови категорије М51

1. Јохан Ајман – савремени извор за јозефинску колонизацију Бачке”, *Зборник за историју Матице српске* 82, Нови Сад 2010, 137–144.
2. „Трагом шпанских колониста у Банату”, *Зборник за историју Матице Српске* 82, Нови Сад 2010, 145–154.
3. „Адам Милер Гутенбрун и национални препород Подунавских Шваба”, *Зборник за историју Матице српске* 83, Нови Сад 2011, 45–63.
4. „Прилог биографији грофа Мерсија”, *Зборник за историју Матице српске* 83, Нови Сад 2011, 105–118.
5. „Јохан Хајнрих Швикер и његов социјални ангажман у Великом Бечкерекy”, *Истраживања* 22, Нови Сад 2011, 233–245.

МОНОГРАФИЈЕ •

1. Филип Крчмар, Аранка Балинт, *Почетак Првог светског рата у светлу великобечкеречке штампе*, Зрењанин 2014
2. Филип Крчмар, *Лаудонова регимента. Историја 29. царског и краљевског пешадијског пука „Барон Фон Лаудон”*, Зрењанин 2015.

• ИЗЛОЖБЕНИ КАТАЛОЗИ •

1. Филип Крчмар, *Трагом великана: Михајло Пупин у нашем граду*, Зрењанин 2014.
2. Филип Крчмар, *Торонталска жупанија и њено наслеђе*, Зрењанин 2015.
3. Филип Крчмар, Александар Радловачки, *Отишло нетрагом: изгубљено градитељско наслеђе Зрењанина*, Зрењанин 2015.

• РАДОВИ У ТЕМАТСКИМ ЗБОРНИЦИМА •

1. „Der Erste Weltkrieg am Beispiel von Gedichten aus serbische Schulbücher”, у: Olivia Spiridon (Hrsgb.), *Textfronten. Der Erste Weltkrieg in den Literaturen Südosteuropas*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 2015, 109–124 (саопштење са научног скупа: *Literarische Fronten. Der Erste Weltkrieg in den Literaturen Südosteuropas*, Тибинген, Немачка (28–30. октобар 2010)).
2. „Volksdeutsche Eugenics in Vojvodina (Overview)”, у зборнику радова: Marius Turda (ed.), *The History of East-Central European Eugenics 1900–1945*, Bloomsbury Book, London 2015, 500–548 (саопштење са научног скупа: *The German Archipelago. German Minorities and Interwar Eugenics*, Оксфорд, Велика Британија, 16–19. децембар 2011).
3. „Торонталска жупанија и укидање Банатске војне границе 1872/1873”, у: Маја Седларевић (ур.), *Банатски милитари и Банатска војна граница у 18. и 19. веку*, Нови Сад 2014, 161–175 (зборник радова са истоименог научног скупа одржаног у Томашевцу 30. новембра 2013).
4. „Почетак Првог светског рата у светлу великобечкеречке штампе”, у публикацији: Драгана Ћираковић-Мирослав Јаћимовић (ур.), *Архив, медији и култура сећања у Првом светском рату. Зборник радова са Међународне конференције Архив, медији и култура сећања у Првом светском рату*, Нови Сад, 29–30. октобар 2014, 58–72.

• ЧЛАНЦИ И ПРИКАЗИ У ЧАСОПИСИМА •

6. „Обележавање стогодишњице насељавања Инђије према писању немачког дневног листа *Neue Zeit*”, *Споменица Историјског архива Срем 8*, Сремска Митровица 2009, 193–209.
7. Прилог завичајној историографији Немаца у Срему: *Friedrich Renz, Heimatbuch der Krčediner Deutschen, Krčedin 1930*. Поводом осамдесет година од објављивања”, *Споменица Историјског архива Срем 9*, Сремска Митровица 2010, 241–249.
8. „Липот Баумхорн (1860–1932). Поводом 150 година од рођења”, *Рад музеја Војводине 52*, Нови Сад 2010, 295–307.
9. Karl Vocelka, *Geschichte Österreichs*, München 2007 (приказ), *Зборник за историју Матице српске 82*, Нови Сад 2010, 171–173.
10. „Norbert Spannenberger, Rainer Bendel, *Kirchen als Integrationsfaktor für die*

- Migranten im Südosten der Habsburgermonarchie im 18. Jahrhundert*, Ulm 2010 (приказ), *Споменица Историјског архива Срем 10*, Сремска Митровица 2011, 288–296.
11. „Спомен-обележја у Порти Успенског храма у Зрењанину”, (у коауторству са Дејаном Воргићем), *Рад Музеја Војводине 53*, Нови Сад 2011, 193–205.
  12. „Прилог историји зрењанинског апотекарства. Поводом 230 година од оснивања прве апотеке”, *Рад музеја Војводине 56*, Нови Сад 2014, 139–156.
  13. „Зидање Скадра на Бегеју: иницијатива за градњу нове градске куће у Великом Бечкереку крајем XIX века”, *Грађа за заштиту споменика културе Војводине XXVII*, Нови Сад 2014, 48–65 (у коауторству са Бојаном Којичићем).
  14. „О улози Историјског архива Зрењанин у развоју завичајне историографије Великог Бечкереча, Петровграда и Зрењанина”, *Архивски анали 8*, Нови Сад 2014, 75–102.
  15. „Uvod u istoriju velikobečkerečke književnosti”, *Ulaznica. Časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja 236–237*, Zrenjanin 2015, 216–237.
  16. „Grobovi koji putuju: Jevrejsko spomen-groblje u Zrenjaninu”, *Zbornik Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu 10*, Beograd 2010, (коаутори: Тихомир Боговић, Александар Стефанов, Александар Радловачки).
  17. „Банатски Французи и Нова Лорена: колонизација, асимилација, истраживања”, *Архивски анали 9*, Нови Сад 2015, 69–95.
  18. „Тимотеј-Тима Рајић (1885–1961). Поводом 130 година од рођења”, *Архивски анали 9*, Нови Сад 2015, 38–44.
  19. „Торонталска жупанија у збиркама Народног музеја Зрењанин”, *Рад музеја Војводине 57*, Нови Сад 2015, 99–114.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Торонталска жупанија је територијално-административна област Угарске краљевине чија је територија углавном истоветна са делом Баната који је после Првог светског рата ушао у састав Краљевине СХС (Југославије) односно који се данас налази у Србији. У дисертацији је обрађено раздобље од 1860. до 1918. које представља последњу и кључну фазу у развоју ове области у саставу Аустро-Угарске. Унапређени су пољопривреда, трговина, индустрија, интензивније је решавано питање изградње железничке мреже и инфраструктуре, као и регулисања речних токова, основани су бројни новчани и кредитни заводи. Ове промене одразиле су се на друштвене односе, урбанистички развој градова и села, измену етничке структуре становништва. Све то се манифестовало и у политичком животу, организацији и деловању странака, међунационалним односима. Посебна пажња обрађена је на феномен мађаризације, која почиње непосредно по склапању Нагодбе. Углавном, привредне, културне и демографске промене биле су толико интензивне да је наслеђе из периода 1860-1918. било уочљиво у Банату и током наредних деценија. У раду су, такође, разрешене многе недоречености и недумице које су научници имали погледу спољних географских граница Жупаније, унутрашњих територијално-административних подела у оквиру ње, хијерархије и надлежности жупанијских органа.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Цео научни поступак – од хеуристике до презентације изведен је на узорном стручном нивоу. Материја је организована прегледно, уз уважавање темељних методолошких принципа, по хронолошко тематским целинама. Стил излагања је одличан - јасан, без терминолошких непрецизности и недоследности. Закључци и тумачења су засновани на пажљивом промишљању догађаја и процеса.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме **ДА**
2. Да ли дисертација садржи све битне елементе **ДА**
3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци

Торонталска жупанија није до сада у целини била предмет научне обраде. Само поједини сегменти прошлости Жупаније, и то врло ретко, побуђивали су стручно интересовање српских историчара. Развој ове територијално-административне јединице је у дисертације проучен и сагледан свестрано, из свих аспеката. Зато резултати дисертације не само што попуњавају велику празнину у српској историографији него представљају темељ за даље проучавање и боље разумевање прошлости Баната.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања
Комисија није уочила крупније недостатке и пропусте који би довели у питање научну вредност дисертације у целини или појединих њених делова.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:
Да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Нови Сад, 8. 4. 2016.

_____
Др Золтан Ђере, редовни професор

_____
Др Милош Јагодић, ванредни професор

_____
Др Бранко Бешлин, редовни професор

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.